

Sumqayıt şəhər Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana sistemi

S. Vurğun adına Mərkəzi Kitabxana

Görkəmli alim, istedadlı şair

A.A. Bakıxanov-220
Metodik vəsait

Abbasqulu Ağa Bakıxanovun 220 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

2014-cü ildə Azərbaycan ictimai-mədəni fikir tarixinin görkəmli nümayəndəsi, böyük maarifçi, tanınmış alim və şair Abbasqulu Ağa Bakıxanovun anadan olmasının 220 illiyi tamam olur.

Ensiklopedik biliyə və əhatəli dünyagörüşünə malik şəxsiyyət kimi Abbasqulu Ağa Bakıxanov elmin, mədəniyyətin ən müxtəlif sahələrinə aid zəngin bir irs yaratmışdır. Xalqın həyatında əsaslı dəyişikliklərə yol açmış maarifçilik ideyalarının bərqərar olmasında onun mühüm xidmətləri vardır. Azərbaycanın tarixi keçmişinin müasir dünya elmi səviyyəsində yeni, sistemli tədqiqi mərhələsi Bakıxanovun adı ilə sıx bağlıdır. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, milli ictimai fikrin, elmin və mədəniyyətin inkişafına dəyərli töhfələr vermiş Abbasqulu Ağa Bakıxanovun 220 illik yubileyinin keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası və Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi ilə birlikdə, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin təkliflərini nəzərə almaqla Abbasqulu Ağa Bakıxanovun 220 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirlər planını hazırlayıb həyata keçirsin.
2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 12 fevral 2014-cü il.

Müasirlərindən görkəmli şair Salik:

*Biri “Qüdsi ləqəb Abbasqulu bəy,
Diyari – nəzmi-şeirə padişahdır - deyə tərif etmişdir.*

A.Bakıxanov isə özünü

“Vətəndən ayrı düşmüş qərib” adlandırmışdır.

Həyatı

Abbasqulu ağa Bakıxanov 1794-cü il iyun ayının 21-də Bakı şəhəri yaxınlığında Əmircan (köhnə adı Xilə) kəndində varlı bir ailədə anadan olmuşdur. Onun atası II Mirzə Məhəmməd xan Bakı xanları nəslindən, anası Sofiya xanım isə müsəlmanlığı qəbul etmiş gürcü qızı idi. Bakıxanov səkkiz yaşına qədər Bakıda yaşamış, uşaqlığının ilk dövrünü Abşeronun Əmircan, Maştağa, Balaxanı, Ramana kəndlərində keçirmişdir. 1802-ci ildə atası xanlıq taxtı uğrunda vuruşmalarda öz əmisi oğlu Hüseynqulu xana məğlub olduğuna görə məcburiyyət qarşısında qalaraq Qubaya, vaxtı ilə dayısı Fətəli xanın ona bağışladığı Əmsar kəndinə köçməli olmuşdur. Abbasqulu ağa 1819-cu ilədək Qubada, Əmsar kəndində yaşamış, yarımçıq qalan təhsilini davam etdirmişdir. 1819-cu ildə Bakıxanov general Yermolovun dəvəti ilə Tiflisə gəlib Qafqaz Baş Hərbi İdarəsində şərq dilləri tərcümanı vəzifəsinə qəbul olunmuş və 26 il bu vəzifədə çalışmışdır. Ömrünün sonlarında o, Yaxın Şərqi səyahətə çıxmışdır. 1847-ci ildə Abbasqulu ağa Bakıxanov Məkkədən Mədinəyə gedərkən Vadiyi-Fatimə adlanan yerdə vəba xəstəliyinə tutulub vəfat etmiş və həmin yerdə dəfn olunmuşdur.

- Bakıxanov-Qüdsi
- Doğum tarixi-21.06.1794
- Doğum yeri-Əmircan, Bakı
- Ölüm tarixi-1847
- Ölüm yeri-Məkkə
- Ölüm səbəbi-Vəba xəstəliyi

Elmi fəaliyyəti və pedaqoji xidmətləri

Bakıxanov elmin, biliyin həyatda insana böyük dayaq olduğunu söyləyərək yazır: "Elmli adamlar həyatda müvəffəqiyyətsizliyə uğrasa da adamlar onun haqqında deyir: "Öz işini bilən adamdır".

Elmsiz adam məqsədinə çatdıqda isə deyirlər: "O adamın bəxti gətirdi".

Abbasqulu ağa Bakıxanov Azərbaycan elmi tarixində mühüm rolu olan böyük alimdir. "Qanuni-Qüdsi", "Əsrarül-mələküt", "Təhziübül-əxlaq", "Eynül-mizan", "Gülüstani-İrəm" kimi əsərləri ilə böyük şöhrət qazanmışdır. Abbasqulu ağa Bakıxanovun dil, coğrafiya, tarix, astronomiya, məntiq, psixologiya və sair elmlərə aid əsərləri onun hərcəhətli bir alim olduğunu göstərməkdədir. Onun birinci elmi əsəri fars dilinin qrammatikasına aid yazdığı "Qanuni-Qüdsi" əsəridir. 1826-1828-ci il Rusiya-İran müharibələri zamanı o tez-tez İrana gedərək bu dil üzərində müşahidə aparmış və zəngin material toplamışdır. "Qanuni-Qüdsi" də fars dilinin qanunları haqqında çıxardığı hökm və nəticələrini həmin materialdan istifadə edərək, bu dilin təbiətinə uyğun şəkildə vermişdir. "Qanuni-Qüdsi" əsərindən sonra Abbasqulu ağa Bakıxanov coğrafiya və astronomiya elmləri ilə məşğul olur. Böyük alimin Rusiyaya səyahətinin və müxtəlif ölkələri gəzməsinin bir səbəbi də coğrafiyaya olan meyl və marağı idi. Coğrafiya elminə aid onun iki əsəri var. Bunlardan biri "Kəşfül-qəraib", o birisi "Ümumi coğrafiyadır"dır. Hər iki əsər fars dilində yazılmışdır.

"Gülüstani-İrəm"də verilən məlumatdan aydın olur ki, alim bu əsərində dünyanın təbii və siyasi əhvalından, cəmiyyət quruluşundan, qitə və sərhədlərdən, maddələrin tərkib və vəziyyətindən... bəhs etmişdir. Müəllif ərəb dilində "Əsrarül-Mələküt"u yazarkən özünün "Ümumi coğrafiya" əsərindən müəyyən qədər istifadə etmişdir. "Əsrarül-mələküt" əsərinin müqəddiməsində həmin əsərin "Ümumi coğrafiya" kitabının "riyazi hissəsindən" götürüldüyü qeyd olunur.

Abbasqulu ağa Bakıxanov pedaqoji məsələlərlə bir alim kimi məşğul olmuş, uşaqların və gənclərin tərbiyəsi ilə əlaqədar olan iki əsər yazmışdır ki, bunlardan biri "Təhziübül-əxlaq", digəri isə "Kitabi-nəsihət"dir. "Təhziübül-əxlaq" əsərini Abbasqulu ağa Bakıxanovun əsas əxlaqi-fəlsəfi əsəri hesab etmək olar. Bu əsərdə o, cəmiyyət haqqındakı fikirlərini bir sistem şəklində şərh edərək, gənclər arasında nəci bəxlaq normalarını, onun gözəl cəhətlərini təbliğ edir. Əsər müqəddimə və xülasədən başqa 12 fəsildən ibarətdir. Müqəddimədə kitabın yazılma səbəbləri və hikmət qanunları, xülasədə isə bilik əldə etməyin sirləri haqqında danışılır. O, əsərdə bir əxlaq müəllimi kimi faydalı məsləhət və nəsihətləri ilə oxucunu düz yola dəvət edir, onu əməyə rəğbət, dostluğa sədaqət, böyüklərə hörmət, təvazə və ədalətə çağırır. Əsərdə yeri gəldikcə Şərqi Sənai, Əttar, Rumi, Sədi, Hafiz kimi məşhur şairlərinin şerlərindən istifadə edir və əxlaq gözəlliyi ifadə olunmuş bu şer parçaları ilə oxucunun qəlbinə daha çox təsir göstərməyə çalışır.

"Təhziübül-əxlaq" müəllifin pedaqogika və psixologiyaya aid elmi və nəzəri məsələləri əhatə edən fəlsəfi əsəridir. Əsər fars dilində yazılmış müqəddimə, on iki fəsil və nəticədən ibarətdir. "Təhziübül-əxlaq" əsərinin əsas məqsədi gəncləri pis əməllərdən çəkəndirmək, onlarda nəci bəxlaq və gözəl əxlaqi normaları tərbiyələndirməkdir. Şəxsiyyətin bütövlüyü,

vicdan təmizliyi, doğruluq, ədalət, mərdlik, yoxsul və məzlumlara hamilik, insanlarla yaxşı rəftar, düşkün ehtiraslardan özünü saxlamaq, dünya malına tamah salmamaq, şöhrətpərəstlikdən çəkinmək, təvazökarlıq, zəhməti sevmək, elm və maarifin bayrağını hər şeydən uca tutmaq, vətənə və xalqa məhəbbət və s. bu əsərin irəli sürdüyü əsas əxlaqi məsələlərdəndir.

"Təhzibül-əxlaq" əsərində müqəddimədən sonra gələn "Etidala riayət", "Yaxşı işlərin fəziləti", "Can sağlığının qazanılması", "Şöhrətin bəyanı" fəsiləri əxlaq nəzəriyyəsi, onun insanlığa, vətənə və xalqa olan məhəbbəti, maarifi və demokratik dünyagörüşü ilə bağlıdır. O bu nəzəriyyəsi ilə gənclərdə elə gözəl əxlaqi sifətlər tərbiyə etmək istəyir ki, onlar müasir cəmiyyətin faydalı və xeyirxah üzvləri olsunlar, onlardan xalqa zərər yetişməsin. Bu əsərdə Abbasqulu ağa Bakıxanov nəzəriyyə ilə təcrübənin qarşılıqlı əlaqə və münasibətini təyin etməyə çalışır. Elmlə əməlin bir-birindən asılı olduğunu izah edərkən, elmə üstünlük verir. Kainat və ilahiyyat məsələlərinin qısa fəlsəfi şərhindən ibarət olan "Xatimə" də müəllif kainatın maddi bir varlıqdan ibarət olduğunu, əşya və maddənin haldan-hala keçərək dəyişməsinə, varlıqda yoxluğun olmamasını təsdiq edir. Burada Abbasqulu ağa Bakıxanovun qədim yunan materialist filosofları Demokrit və Empedoklun əsərləri ilə tanış olduğu aydın hiss olunmaqdadır. Lakin bu materialist dünyagörüşü onda müntəzəm və ardıcıl surətdə axıra qədər davam etmir, idealist dünyagörüşü ona qalib gəlir.

"Təhzibül-əxlaq" dan sonra Abbasqulu ağa Bakıxanovun ikinci pedaqoji əsəri "Kitabi-nəsihət" və ya "Nəsihətnamə"dir. "Kitabi-nəsihət"də 102 nəsihət vardır. Əsər müəllifin kiçik müqəddiməsindən sonra dini nəsihətlərlə başlanır. Dini nəsihətlərdən sonra dövlət başçısına, ata-anaya, böyüklərə itaət və ehtiramın vacibliyinə aid, daha sonra isə həyat və məişət məsələləri ilə əlaqədar olan əxlaqi nəsihətlər verilir. Əxlaqi nəsihətlərin əksəriyyəti "Təhzibül-əxlaq"dakı əxlaqi nəzəriyyə ilə sıx bağlıdır. "Kitabi-nəsihət"in girişində müəllifin əsərinin izlədiyi əsas məqsəddən danışarkən tərbiyə və təlimə dair yazılan kitabların uyğunsuzluğundan, çətin dildə yazılmasından şikayət edir.

Uşaqların əxlaqını yaxşılaşdıran və onlarda nəcib xasiyyətlərin yaranmasını təmin edən belə nəsihətlər bu gün də öz əhəmiyyətini itirməmişdir.

Azərbaycan və Dağıstan xalqlarının tarixinə aid olan "Gülüstani-İrəm" Abbasqulu ağa Bakıxanovun ən böyük elmi əsəridir. Əsər ilk məxəzlər əsasında, müəllifin uzun illər bu sahədə apardığı ciddi tədqiqatın nəticəsində yazılmışdır. Müəllif özü dövlət başçısına və müasirlərinə yazdığı müraciətnamələrində əsər haqqında "mənim uzun illər zəhmətimin məhsuludur" – deyə qeyd edirdi. Müəllif bu əsərini yazarkən bir neçə dəfə arxeoloji tədqiqat işləri aparmış, tarixi abidələrdən, köhnə binaların qalıqlarından, sikkələrdən, padşahların və xanların fərmanlarından, milli əfsanələrdən, dini kitablardan, "Avesta"dən, qoca kişilərin nağıl və rəvayətlərindən, səyyahların verdiyi xəbərlərdən, gürcü və ləzgi salnamələrindən, çoxlu şərq mənbələrindən, qədim yunan, Roma, Azərbaycan, erməni və rus alimlərinin əsərlərindən istifadə etmişdir. Bu əsəri də Abbasqulu ağa Bakıxanov müqəddimə ilə başlayır. Müəllif yığcam, lakin dolğun məzmunlu bu müqəddimədə tarix elminə qısa bir tərif verir, onu cəmiyyət və xalq üçün ən faydalı elmlərdən sayır. Tarixə müasir elmin tələbləri nöqtəyi-nəzəri ilə yanaşan müəllif bəşəriyyətin keçmiş həyatını təcrübə adlandırır. Hal-hazırdakı və gələcək həyatı yaxşı qurmaq üçün, bu təcrübədən istifadə etməyi lazım bilir.

"Gülüstani-İrəm"in müqəddiməsində Azərbaycanın və Dağıstanın qısa coğrafi təsviri, qədim yunan, erməni, ərəb və rus mənbələrinə istinad edilərək bu ölkələrin xalqlarının mənşəyi, dili və dinləri haqqında maraqlı məlumat verilir. Azərbaycan və Dağıstan xalqlarını tarixini Abbasqulu ağa Bakıxanov bu xalqların öz daxili həyatlarına və tarixin

ümumi inkişafına görə deyil, mühüm tarixi hadisələrə görə 5 dövrə ayırmış və buna əsasən də əsərini 5 fəslə bölmüşdür:

1. İslam dövlətinin zühurundan ərəb qoşunlarının gəlməsinə qədər Şirvan və Dağıstan ölkələrində baş verən qədim hadisələr.
2. Ərəb qoşunlarının Azərbaycana gəlməsindən başlayaraq monqolların istilasına qədər.
3. Monqol istilasından Səfəvilərin zühuruna qədər. Şirvanşahlar sülaləsi və onların səltənətinə aid hadisələr.
4. Səfəvilər dövlətinin zühurundan Nadir şahın vəfatına qədər.
5. Nadir şahın vəfatından "Gülüstan" adlı yerdə Rusiya və İran dövlətləri arasında bağlanan sülh müahidəsinə qədər.

Əsərin birinci fəslində "Tarixi-Təbəri", "Tarixi-güzidə", "Nizamüt-təvarix", "Kitabi-məsalikül-məmalik", "Xəritətül-əcaib" kimi qədim Şərqi Mənbələrinə istinadən Nuhun tufanı, onun övladları, Yasəf, Ham və Sam nəsiləri, Yəcuc və Məcuc, skiflər, massagetlər, xəzərlər, Sasani hökmdarlarının Azərbaycandakı hakimiyyəti və s. haqqında yarımelmi, yarıməfsanəvi məlumat verilir. Bu fəsil müqəddiməyə və əsərin sonrakı fəsillərinə nisbətən zəif işləmişdir. Əsərin ikinci fəslində Azərbaycan və Dağıstan ölkələrinin ərəb işğalçıları tərəfindən istila olunması, ümumiyyətlə, ərəblərin bu ölkələrdəki hakimiyyəti dövrünün tarixinə həsr olunmuşdur. Həmin fəsilə ərəb xəlifələrinin buraya göndərdiyi hakimlər, ərəblərin xəzərlərlə vuruşmaları, xarici işğalçıların istilasına qarşı Babəkin mübarizəsi, onun Bağdadda əziyyətlə öldürülməsi və s. haqqında məlumat vardır. Lakin məşhur Babək üsyanı haqqında verilən məlumat həm müxtəsər, həm də çox ruhsuz və sönükdür. Bu məlumat uzun illər ərəb işğalçılarına qarşı qarşı amasızcasına vuruşan və ərəb xəlifəsinin əmri ilə zülm və işgəncələrlə öldürülən bu cəsur xalq qəhrəmanının fəaliyyəti tarixini qətiyyətlə işıqlandıra bilmir. Bunun səbəbi müəllifin tarixi hadisələrə xalq azadlıq hərəkatı nöqtəyi-nəzərindən yanaşa bilməməsidir.

Abbasqulu ağa Bakıxanov "Gülüstani-İrəm"də məşhur Azərbaycan coğrafiyaşünası Zeynalabdin Şirvaninin "Riyazüs-səyahət" əsərinə əsaslanaraq, Azərbaycan sözünü Babəkin adı ilə əlaqələndirir. Üçüncü fəsil hülakələrin və teymurilərin hakimiyyəti dövrünü işıqlandırır və Şirvanşahların səltənət və nəсібina dair tarixi məlumat verir. Bu fəsilə Ağqoyunlular və Qaraqoyunluların mənşəyi və məşhur alim Xacə Nəsirəddin Tusi haqqında da məlumat vardır. Əsərin ən böyük bir hissəsini təşkil edən dördüncü fəsil Səfəvi padşahlarının və onların süqutundan sonra İran taxtına oturan Nadir şah Əfşarın hakimiyyəti tarixinə həsr olunur.

"Fütuhati-Əmini", "Tarixi-ələm-arayi-Abbasi", Qolikovun "Böyük Pyotrın fəaliyyəti", Ustryalovun "I Pyotrın səltənət tarixi" və s. rus, fars və osmanlı mənbələrindən istifadə edilərək, 1-ci fəsilə I Şah İsmayıl, I Şah Abbas və Nadir şahın hərbi səfərləri, Rusiya və Türkiyə qoşunlarının Dağıstan və Azərbaycan ölkələrinə hücumları, Sultan Səlim Yavuzun qoşunları ilə I Şah İsmayılın qoşunları arasında Təbrizin yaxınlığında gedən məşhur "Çaldıran" döyüşü, bəhs olunan dövrdə yerli əmir və hakimlərin fəaliyyəti haqqında zəngin məlumat toplanılmışdır. "Gülüstani-İrəm" in beşinci və son fəslində Nadir şahın ölümündən (1747) ta 1813-cü ildə Rusiya və İran dövlətləri arasında bağlanan "Gülüstan" sülh müqaviləsinə qədər 60 ildən artıq bir dövrü əhatə edir. Beşinci fəsil "Gülüstani-İrəm" in ən orijinal hissəsidir. Xanlıqlar dövrünün işıqlandırılması nöqtəyi-nəzərindən beşinci fəslin böyük elmi əhəmiyyəti vardır. "Gülüstani-İrəm" "Nəticə" adı ilə

gedən sonluqla bitir. Lakin bu "Nəticə" əsərdə verilən məlumatın yekunu və ya xülasəsindən ibarət deyildir. Bu əsərə sadəcə bir əlavədir. Əlavədə Azərbaycanın məşhur alimi, yazıçı və şairləri haqqında qısa məlumat verilir.

Azərbaycan və rus dillərində nəşr edilmiş bu əsər sonrakı dövrdə yaşayan tarixçilərimizin stolüstü kitablarından olub, əsasən islamın meydana gəlməsindən tutmuş 1813-cü ildə Rusiya ilə İran arasında bağlanan sülh müahidənəməsinə qədərki dövrdə xalqımızın tarixini tədqiq və təhlil etmək işində mühüm mənbələrdən biridir. ^{[2] [3] [4] [5]}

Azərbaycanda maarifçilik fəlsəfəsi

XIX əsrin əvvəllərindən başlayaraq Azərbaycanda sosial-tarixi inkişaf müxtəlif ziddiyyətli meyllərdən ibarət olan bir dövr idi. Bütün bu proseslər Azərbaycanın elmi-fəlsəfi fikrinin inkişafına da öz təsirini göstərmişdi. Bu dövrdə gec də olsa Azərbaycanda maarifçilik zəminli ictimai-siyasi təlimlər yaranmış M.Nəvvab, İ.Qutqaşanlı, A.A.Bakıxanov, M.F.Axundov kimi maarifçi mütəffəkirələr özlərinin maarifçilik ideyalarını, fəlsəfi-etik və materialist təlimlərini irəli sürmüşdülər.

A.A.Bakıxanovun “Əxlaqın islahı”, “Gülüstani İrəm” əsərlərində məntiq, əxlaq, fəlsəfədən söhbət aparılır. Bakıxanovun dünyagörüşü islama uyğunlaşdırılmış klassik fəlsəfəyə əsaslanmışdır. O, hikmətin (fəlsəfənin) məqsədini təhsil və maariflənməkdən ibarət saymışdır. Onun fikrincə Allahın əvvəlcə yarandığı varlıq dünyada şeyləri tam əhatə etmək nöqteyi-nəzərdən ağıl, şeyləri nizamlamaq baxımından qələm, ilkin və son olması baxımından işıq və ya nurdur. Astronomiyadakı iki nəzəriyyəyə münasibətini bildirərkən Bakıxanov N.Kopernikin heliosentrik sistemini müdafiə etmişdir. Onun fikrincə, “Kəhkəşanda günəşdən savayı ulduzlar çoxdur”. Bakıxanova görə xeyirxahlığın, yaxşılığın, müsbət əxlaqi keyfiyyətlərin ölçüsü ədalət və insafdır.

Abasqulu Ağa Bakıxanov Qüdsinin qəzetlə əlaqəsi:

Məlum olduğu kimi, Azərbaycanda milli dildə dövrü mətbuat tarixi böyük alim və jurnalist Həsən bəy Zərdabinin Bakıda nəşr etdiyi “Əkinçi” qəzeti başlayır. Zaqafqaziya Rusiya imperiyasının tərkibinə daxil edildikdən sonra Tiflisdə rus dilində nəşr olunan ilk mətbu orqanı “Tiflisski vedomosti” qəzeti idi. “Tiflisski vedomosti” nin ilk nömrəsi 1828-ci ildə çıxmışdır. Bu qəzet “Tatar xəbarı” adı ilə Azərbaycan dilində nəşr olunurdu. Qəzetin Qubada yayılmasında görkəmli Azərbaycan alimi və yazıçısı A. Bakıxanovun xidməti olmuşdur. Akademik F. Qasımladəninin yazdığı kimi, “Tiflis xəbarı”nın azərbaycanca nəşrinə o zaman canişinlik dəftərxanasında tərcüməçi işləyən məşhur Azərbaycan alimi Abasqulu ağa Bakıxanov Qüdsi yaxından kömək göstərmişdir. Qəzet Abasqulu ağa Bakıxanovun dilləri mükəmməl bilməsini, xidməti işində fərqlənməsini xüsusilə qeyd edirdi. Bakıxanovun fars dili qrammatikası (“Qanuni-Qüdsi”) yazması, istedadlı bir tərcüməçi kimi fəaliyyət göstərməsi də nəzərə çatdırılırdı. Qəzet yazırdı ki, Bakıxanov məşhur “Dərbədnamə” əsərini rus dilinə səlis tərcümə etmişdir. Həmin faktlar göstərir ki, A. Bakıxanov “Tiflisski vedomosti” redaksiyası ilə əlaqə saxlamışdır.

A.Bakıxanovun qəzetlə əlaqəsinə dair faktlara müfəssəl nəzər salaq. Qəzətdə Bakıxanov haqqında ilk məlumata 1829-cu il 25 yanvarda çıxmış nömrədə rast gəlirik.

Qəzetdə “Tarix rubrikası altında “Dərbədnamə” sərlöhvəli, imzasız bir məqalə dərc olunmuşdur. Məqalədə qeyd olunur ki “Dərbədnamə” əsərinin rus dilinə tərcüməsi üzərində iki müəllif işləmişdir: “Bakıda doğulmuş Abasqulu ağa və zabitlərdən biri”. Qəzetin həmin nömrəsində “Şərq kitablarından alınmış iki parça haqqında izahat” da maraqlıdır. Şübhəsiz, bu iki parçanı rusca tərcümə edən və izahatı yazan A.Bakıxanovdur. Qəzetin eyni nömrəsində 1829-cu ildə Ərzurum və Bəyaziddən əldə edilmiş Şərq kitab və əlyazmalarının kataloqu verilmişdir.

Rus-Türk müharibəsində (1828-1829) Axalsix, Ərzurum və Bəyazid kitabxanalarından əldə edilmiş dəyərli çap və əlyazma kitablarının seçilməsi, sistemə alınması və təsviri işində də A. Bakıxanovun elmi fəaliyyətə başlamasından müəyyən mərhələ olmuşdur.

Azərbaycanda zadəgan-mülkədar tarixşünaslığının görkəmli nümayəndəsi:

Azərbaycan zadəgan-mülkədar tarixşünaslığının ən görkəmli nümayəndəsi Bakıxanovdur. Onun “Gülüstanı-İrəm” əsəri ilə Azərbaycan tarixşünaslığı yeni yüksək bir mərhələyə qədəm qoymuşdur. A. Bakıxanovun Azərbaycan tarixşünaslığına gətirdiyi yeniliyin iki səciyyəvi xüsusiyyəti vardır.

1-ci: Azərbaycan tarixi anlayışında müəllifin irəli sürdüyu konsepsiya;

2-ci: Qəbul etdiyi tədqiq üsulunun yeniliyi.

Bakıxanov tarixin nədən ibarət olduğunu, onun əhəmiyyətini xarakterizə edərək yazırdı: Tarix “insanı gözəl əxlaqlı və bilikli edir, ona dolanacaq və yaşayış işlərini öyrədir. Buna görə onu mənəvi elmlərin nailiyyətlərindən hesab edib demək olar ki, bütün Adəm övladı onun əmrlərinə boyun əyməlidir... Tarix elə bir danışmayan natiqdır ki, sələflərin vəsiyyətini bütün təfəsilat və təriflərlə xələflərə bildirir, ehtiyac və rifah səbəblərini, tərəqqi və tənəzzül yollarını anladır”.

Tarixi hadisələrin izahında, xalqların bir yerdən digər yerə köçməsinin şərhində A. Bakıxanov toponimikadan da böyük bir məharətlə istifadə etmişdir. Azərbaycan tarixşünaslığında ilk dəfə olaraq tarixi hadisələrin şərhində dilçiliyi yardıma çağıraraq, dil materiallarına müraciət etmişdir. Bakıxanovun Azərbaycan tarixşünaslığına gətirdiyi yeniliklərdən biri də Azərbaycan tarixinin dövrləşdirilməsidir. İlk dəfə Azərbaycan tarixini dövrlərə bölmək şərəfi A.Bakıxanova nəsim olmuşdur. Bu gün üçün köhnəlmiş olan bu dövrləşdirmə o zamankı Azərbaycan tarixşünaslığında böyük elmi əhəmiyyətə malik ilk təşəbbüs idi. 1841-ci ildə A.Bakıxanov “Gülüstanı-İrəm”in rus dilinə tərcümə olunmasına çalışır. 1846-cı ildə o, “Gülüstanı-İrəm əsasında “Nadir şahın Dağıstan səfəri” adlı bir məqalə dərc etdirməyə müvəffəq olur. “Gülüstanı-İrəm” ilk dəfə olaraq Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra, 1926-cı ildə rus dilində və 1951-ci ildə Azərbaycan dilində çap olunmuşdur. Bakıxanovun “Gülüstanı-İrəm” əsəri Azərbaycan tarixşünaslığının ən mühüm əsərlərindəndir.

Abbasqulu ağa Bakıxanovun əsərləri:

- **“Gülüstanı-İrəm”**-Şirvan və Dağıstan tarixidir. 1841-ci ildə farsca yazılmışdır. Bir müqəddimə və beş fəsildən ibarət olan bu əsər Dağıstan və Şirvan barəsində coğrafi və etnoqrafik baxımdan məlumat verir.
- **“Riyazül-Qüds”** –Kərbəla faciəsi ətrafında yazılmış və Füzulinin “Hədiqətüssüeda”-sına türkcə nəzirədir. 1821-ci ildə, yəni Bakıxanov fərhəngi təsiri altında ikən yazmışdır.

- **“Qanuni-Qüdsi”**- Fars dilinin qrammatikasına aid olan bu əsər müəllif tərəfindən rusçaya tərcümə edilmiş və imperator birinci Nikolaya təqdim edilərək onun əmri ilə hər iki dildə Tiflisdə çap olunmuşdur. Fars dilinin qanunlarını öyrədən bu əsər müəllifin kiçik, lakin dərin məzmunlu girişindən, "Hərflər", "Kəlmələr" və "Cümlə" adları altında ayrı-ayrı üç fəsildən ibarətdir. Girişdə müəllif dilin yığcam elmi tərifini verdikdən sonra, bu əsəri nə münasibətlə, nə kimi şəraitdə və hansı prinsiplər əsasında yazdığı haqqında qısa və aydın elmi izahat verir. Həmin girişdən yenə aydın görünür ki, müasir dilçilik elminin tələbləri nöqtəyi-nəzərindən çıxış edən alim bu əsərini yazarkən fars dilinin qanunlarını kitablardan deyil, canlı danışiq dilindən öyrənmişdir.
- **“Kəşfül-qərayib”**- Amerikanın kəşfinə və əhvalına aid bir risalədir. Xristofor Kolumbun (1451-1506) başına gələn əhvalatlar, o zamankı Amerika ərazisində yaşayan qəbilələrin ənənə və mərasimlərindən, əxlaq normalarından, coğrafi və iqlim şəraitindən geniş bəhs edilir. Əsər sadə xalq dilində qələmə alındığından maraqla oxunur və tarixi oçerk təsiri bağışlayır.
- **“Təhziül-əxlaq”**-Yunan,İslam və Avropa müəlliflərindən istifadə edilərək yazılmış əxlaqi risalədir. Bu risalədə bəhs edilən məsələlərdən biri də elm ilə əməlin və ya nəzəriyyə ilə təcrübənin münasibəti məsələsidir.
- **“Eynül-mizan”** -ərəbcə məntiq risalədir.
- **“Əsrarül-mələkut”**- Bakıxanov nücum elminə aid olan bu əsəri farsca yazmış və ərəbcəyə tərcümə etmiş və əlavə etdiyi bir müqəddimə ilə Məkkə səfərində İstanbulda Sultan Əbdülməciddə təqdim etmişdir. Türkcə tərcüməsi hicri 1265-ci ildə İstanbulda çap olunmuşdur. Bu əsər onun yazmaq niyyətində olduğu “Umumi coğrafiya” əsərinin riyazi hissəsini təşkil edir.
- **“Mişkatül-ənvar”**- bəzi əxlaqi hekayələrdən ibarət farsca mənzum bir əsərdir.
- **“Nəsihətnamə”** -1827-ci ildə uşaqlar üçün yazılmışdır. Dili sadə və türkçədir.
 - **“Kitabi-Əsgəriyyə”** – Quba əhalisindən dəmirçi oğlu Əsgər adlı gəncin hekayəsidir. Nəzm və nəsr ilə yazılan bu əsərin azəri nəşrinin inkişafında əhəmiyyətli bir yeri vardır.
- **“Ümumi coğrafiya”** əsərində Bakıxanovun astronomik və kosmoqrafik baxışları ətraflı şərh olunmuşdur. Bu əsər bizə gəlib çatmamışdır.

Bakıxanovun astronomik əsərləri

- **“Əsrarül-mələkut”əsəri - 3 fəsildən ibarətdir:**
 - 1-ci fəsil- “Yerin vəziyyəti”**- “Yerin hərəkəti haqqında”, “Dünyanın qütbləri və oxu haqqında, üfüq haqqında”
 - 2-ci fəsil-“Səma cisimləri”**
 - 3-cü fəsil- “Kepler qanunu və Nyutonun ümumdünya cazibə qanununun şərhinə həsr edilmişdir.**
 - **“Ümumi coğrafiya”**

Mənzum hekayələr:

Bu hekayələrində xalq nağılı sujetindən istifadə edərək ağıllı hakim surəti yaratmaq istəmişdir. O, hekayəsinin sonunda yazır:

Nə yaxşı olardı hər ölkədə, ah,
Olaydı belə bir vəzir ilə şah.

- “Hind əfsanəsi”
- “Hikmət fəziləti”
- “Qarı və Harun”
- “Uşaq və günəş”
- “Ümidin boşa çıxması”

Allegorik əsərləri

- “Yersiz iftixar”
- “Qurd və ilbiz”
- “Tülkü və qoyun”
- “Eşşək və bülbül”-Krillovdan tərcümə

A. Bakıxanovun 25 ilə qədər davam edən səyahət dövrü

*Səfər sənə tanıdar bu dünyanı,
Öyrədər o sənə elmü ürfanı.
Yadımdamı Rum elində, İranda,
Bir düşkünlük görmüşdün hər insanda.*

A. Bakıxanov ilk dəfə səyahətə 1819-cu ildə öz doğma vətənindən Tiflisə gedərkən etmişdir. Ehtimal olunan ən düzgün marşrut aşağıdakını hesab etmək olar. 25 ilə qədər davam edən səyahət dövrü belə başlayır:

1820-ci ildə iki yürüş – Birinci yürüş Dağıstan və Azərbaycan.

İkinci yürüşün marşrutu: Tiflis, Qurbani, Qarayazı düzənliyi, Qazax, Ağstafa, Tovuz, Şamaxor, Gəncə, Yevlax, Şirvan çölü, Şamaxı və s.

1824-cü il rus ordusunun Qafqaz xətti üzrə olan yürüşündə-Şimali Qafqaz və Zaqafqaziyada olmuşdur.

1826-1829-cu il Rusiya-İran müharibəsi zamanı 4 aydan artıq cənubi Azərbaycanda olmuş, 1828-1829-cu il Rusiya-Türkiyə müharibəsi zamanı-Türkiyə şəhərlərindən – Ərzurum, Bəyazıt və s. şəhərlərdə olmuşdur.

Bakıxanovun səyahət marşrutu:

1829-cu ilin payızında –Bakıxanov Tiflisdən Qubaya gəlir.

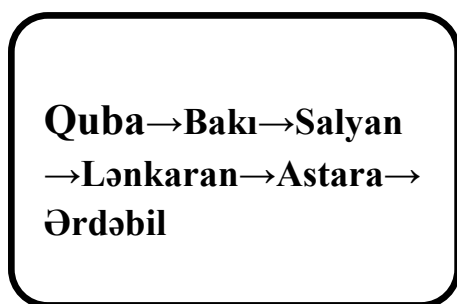
1831-ci ildə Şimali Dağıstana olan hərbi yürüşdə iştirak edir.

1833-cü ilin yayında-Rusiyanın mərkəzinə yola düşmək qərarına gəlir. Lakin onun yolu əvvəl Polşaya düşür.

1834-cü ilin mayında Varşavadan Peterburqa yola düşür.

1845-ci ildə Qubadan Tiflisə gəlir, O, Şərqdə olan səyahətini rəsmi şəkildə qeydə alırdı.

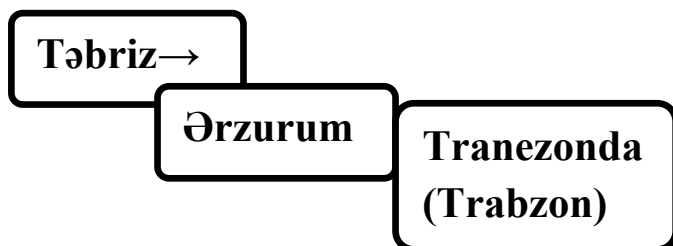
1846-cı ilin mart ayında Qubadan İrana:

1846-cı ilin aprelində Tehrana gəlir.

Abasqulu ağa Bakıxanovun fikri Tehrandan Bağdada, oradan Məkkəyə

getmək idi. Laki Bakıxanovun marşrutunda dəyişiklik edilir. **O, yenidən**

Təbriz→Ərzurum→Tranezonda (Trabzon) gedir. 1846-cı ilin dekabrında Məkkəyə gəlir.

A. Bakıxanovun müdrik sözləri:

- “Təvəzökarlıq insanın mənəvi cəhətcə təkmilləşməsinə kömək edir”
- “İnsaf elə bir aynadır ki, insan öz işlərinin yaxşı və yamanını onda görə bilər”
- “Bədbəxt o adama deyirlər ki, başqasına yaxşılıq etməyi bacardığı halda, etməsin...”
- “Hər kəs mal-dövlət və cah-calalı sevirsə, o çox müqəyyədir, onunla dostluq yaramaz, çünki o həmişə öz xeyrinə və başqasının zərərinə çalışacaqdır”
- “Şöhrətpərəstlik insana qalib gəlsə, onu öz nəfsinin qurbanı edər”
- “Gözü ac və həris adam həmişə şikayət edib, dərddi olar”
- “Zülm, həsəd, hiylə ilə bu dünyada iş aşmaz”
- “Paxıllıq insanın qəlb rahatlığını pozan can odudur”
- “Günahkarın haqqında vasitəçilik etmək, ümumi asayişini pozan ən pis hərəkətdir”
- “Zehnin itiliyi fəsad və puç xəyalara qapılırsa, axmaqlığa çevrilər”
- “Gözlü o adamdır ki, özünü görə bilsin”
- “Qənaət puç olmaz, əbədi dövlət və sabit nemətdir”
- “Vay o dirinin halına ki, ölü nəcabəti ilə fəxr edir”
- “İnsaf qəlbini incəliyindən doğduğu üçün insafly adam daşürəkli ola bilməz və ayağını etidal cızığından kənara qoymaz.

Filmoqrafiya

- Səbuhi (film, 1941)
- Sonuncu orden (film, 2002)
- Əhməd Bakıxanov (film, 2003)
- Qüdsi (film, 2007)
- Daşdan tikilmiş şəhər (film, 2008)
- Sübhün səfiri (film, 2012)

Kitabxanalarda təbliği

A.A. Bakıxanovun 220 illik yubileyi ilə bağlı kitabxanalarda silsilə tədbirlər planı işlənib hazırlanmalı və həyata keçirilməlidir. Əyani təbliğat formalarından biri də kitabxanalarda kitab sərgilərinin təşkilidir. Kitab sərgisi üçün adətən oxucuları maraqlandıran ən qiymətli ədəbiyyat seçilir. İlk öncə A.A. Bakıxanovun kitablarından ibarət sərgi təşkil edilməli. Sərginin ümumi başlığı və yarımbaşlıq, tövsiyə olunan ədəbiyyat, sitat və şəkil. Bu başlıq qısa və aydın olmalıdır: Sərginin quruluşu aşağıdakı kimi ola bilər:

“**Kitab sərgisinin** təxmini sxemini veririk.

1

1. Başlıq:

“A. Bakıxanov-220”, “Elmi fikir tarixinin görkəmli nümayəndəsi”, “Diyari – nəzmi-şeyrə padişah”, “Görkəmli marifçi”, “Görkəmli elm xadimi”, “Şeyr aləminin padşahı”, “Maarifpərvər dövlət xadimi” və s.

2. A. Bakıxanovun şəkli.

3. A. Bakıxanovun seçilmiş əsərləri.

Sərgidə veriləcək sitatlar:

“Hər bir xalqın keçmiş olduğu həyat yolunda yaranmış müsbət mədəniyyət, ədəbiyyat zəminindən kənarda heç bir ədəbiyyat, kitab yarana bilməz”

A. Bakıxanov

4. Haqqında kitablarda:

5. Haqqında dövrü mətbuatda:

A.A. Bakıxanov yaradıcılığını təbliğ etmək, inkişaf etdirmək məqsədilə tədbir formalarından: şifahi məlumatlandırma, biblioqrafik xülasə, ədəbi-bədii gecə, oxucu konfransı və s. istifadə etmək olar. Kitabxanada A. Bakıxanov günləri elan etmək daha məqsəduyğundur. Və gün ərzində daxil olan oxucuları A. Bakıxanov yaradıcılığını əhatə edən kitablara tanış etmək təbliğatın ən yaxşı formalarından biridir. Oxucu konfransı da böyük marağa səbəb olan tədbir formalarından biridir. Belə tədbir formalarını təşkil etmək üçün kitabxanaçı əvvəlcədən ayrıca proqram təşkil etməlidir. Proqramda keçiriləcək tədbirin adını, giriş sözü və eləcə də çıxış edəcək başqa şəxslərin adı göstərilməlidir. Bütün bunlarla yanaşı tədbirin harada, nə vaxt keçiriləcəyi də qeyd edilməlidir.

Oxucu konfransını:**1. “Bakıxanov astronom kimi”****2. “Azərbaycanda zadəgan-mülkədar tarixşünaslığının görkəmli nümayəndəsi”****3. Azərbaycanca maarifçilik fəlsəfəsi****4. Elmi fəaliyyəti və pedaqoji xidmətləri və s. mövzular ətrafında keçirmək olar.**

Bakıxanov yaradıcılığının uşaq kitabxanalarında da təbliğinə önəm vermək lazımdır. Belə ki, A. Bakıxanov uşaqları da yaddan çıxarmamış: Məsələn: Bakıxanovun alleqorik əsərləri əsasında təmsil saati təşkil etmək olar.

Təmsil saati - kiçik yaşlı oxucular I-III sinif şagirdləri üçün təşkil olunmalıdır. Bu tədbir zamanı A. Bakıxanovun **“Tülkü və qoyun”**, **“Qurd və ilbiz”** təmsilləri əsasında, eyni zamanda səhnəcik də təşkil etmək olar. Uşaq kitabxanalarında ucadan oxu, səhərcik, viktorina, portret axşamı keçirsək Bakıxanov yaradıcılığını daha mükəmməl təbliğ etmiş olarıq.

“A. A. Bakıxanov-220” adlı portret axşamı uşaq kitabxanalarında maraqla qarşılana bilər. Bu tədbirdə yazıçının həyat və yaradıcılığı haqqında oxucular məlumatlandırılır.

Bakıxanovu eyni zamanda tarixçi, hüquqşünas, elm adamı kimi təbliğ etmək olar.

Həmçinin A. Bakıxanovun həyat və yaradıcılığını əhatə edən suallar əsasında sual-cavab gecəsi tərtib oluna bilər.

Sual –cavab gecəsi:

1. Sual: Bakıxanov Günəşin hərəkət etdiyini hansı əsərində elmi əsaslarla sübut etmişdir?

Cavab: Əsrarül-mələkut” əsərində yazırdı: Günəşin tacı üzərində görünən ləkələr əsasında yəqin etmək olar ki, o, hərəkət edir.

2. Sual: Bakıxanov dünyanın oxu dedikdə nə nəzərdə tutulur?

Cavab: “Şimal qütbü” və “Cənub qütbü” nöqtələrini birləşdirən xətt “dünya oxu” adlanır.

3. Sual: “Mişkatül-ənvar” əsəri hansı janrda yazılmışdır?

Cavab: Bu əsər poemadır.

4. Sual: A. Bakıxanovun hansı əsəri uşaqlara fars dilini sadə dildə öyrətmək məqsədilə yazılmışdır?

Cavab: “Qanuni-Qüdsi” əsəri

5.Sual: A. Bakıxanovun hansı əsəri Azərbaycan xalqının təfəkkür tarixində, habelə dünyagörüşünün təkmilləşməsində böyük rol oynamışdır?

Cavab: Ərəb dilində yazdığı “Əsrarül-Mələkut” əsəri.

6.Sual: Mənzum əsərləri hansılardır?

Cavab: “Hind əfsanəsi”, Hikmət fəziləti”, “Qarı və Harun”, “Uşaq və günəş”, “Ümidin boşa çıxması”.

7.Sual: Bakıxanov hansı alleqorik əsəri tərcümə etmişdir?

Cavab: Kırlovdan “Eşşək və bülbül” təmsilini

A. Bakıxanov yaradıcılığının kitabxanalarda təbliğat formalarından biri də ədəbi-bədii gecədir.

Ədəbi-bədii gecə iki hissəyə bölünür. Tədbirin birinci hissəsində ədəbi mövzu və onun müəllifi haqqında rəsmi çıxışlar olmalı və məlumatlar verilməlidir. Ədəbi-bədii gecənin ikinci hissəsində tədbirin mövzusu ilə bağlı şeir, bədii qiraət, şeirlərə həsr olunmuş mahnılar səslənir və səhnəciklər göstərilir. Bu tədbirdə A.Bakıxanovun həyat və yaradıcılığını əhatə edən sərgi də olmalıdır. Ədəbi-bədii gecənin ssenarisi yazılmalıdır. Keçiriləcək ədəbi-bədii gecələrin başlıqları müxtəlif cür ola bilər. Məsələn:

“Görkəmli elm xadimi”, “Elmi fikir tarixinin görkəmli nümayəndəsi”, “Diyari – nəzmi-şeirə padişah”, “Görkəmli maarifçi”, “Şeir aləminin padşahı” və s.

Ssenari:

Aparıcılar səhnəyə daxil olur

I ap: Salam hörmətli qonaqlar, əziz tədbir iştirakçıları!

Bu gün ensiklopedik biliyə malik, elmi və ədəbi fikir tarixində müstəsna xidmətləri olan bir sənətkardan söhbət açacağıq.

II ap: Bakı xanlarının nəslindən olub, Azərbaycan tarixində özünün xüsusi dəsti xətti, imzası olan, ictimai-siyasi fikirləri ilə milləti maariflənməyə çağıran görkəmli elm xadimi, tarixçi, görkəmli maarifçi A. Bakıxanovun 220 illik yubileyinə həsr olunub bu günkü tədbir.

II ap: A. Bakıxanov öz elmi və ədəbi əsərlərində tərbiyə və təhsil məsələlərinə çox geniş yer vermişdir. Onun elmi və ədəbi əsərlərinin demək olar ki, hər birində gənc nəslin əxlaqi tərbiyəsindən və əxlaq normalarından bəhs edilir.

Səhnədə Bakıxanovun nəsihətəməz sözləri səslənir:

“Hər kəs mal-dövlət və cah-calalı sevirsə, o çox müqəyyədir, onunla dostluq yaramaz, çünki o həmişə öz xeyrinə və başqasının zərərinə çalışacaqdır”

“Şöhrətpərəstlik insana qalib gəlsə, onu öz nəfsinin qurbanı edər”

“Gözü ac və həris adam həmişə şikayət edib, dərddli olar”

Zülm, həsəd, hiylə ilə b dünyada iş aşmaz”

Paxıllıq insanın qəlb rahatlığını pozan can odudur”

“Günahkarın haqqında vasitəçilik etmək, ümumi asayışı pozan ən pis hərəkətdir”

Zehnin itiliyi fəsad və puç xəyalara qapılırsa, axmaqlığa çevrilər”

“Gözlü o adamdır ki, özünü görə bilsin” və s.

I ap: A. Bakıxanov istedadlı şair olmaqla bərabər böyük bir alim və mütəfəkkirdir. Rus-İran müharibəsi illərində (1826-1828) Bakıxanov hərbi xidməti münasibətilə Təbrizə gəlir. Və orada gördüyü cəhalət və fanatizmin, zülm və təzyiğin hüdudsuz ağırlığı onu narahat etmiş və bu təsir altında “Təbriz əhlinə xitab” şeirini söyləmişdir.

Oxucunun ifasında A. Bakıxanovun şeiri səslənir.

II ap: A. Bakıxanovun lirik əsərlərinin əksəriyyəti, xüsusilə qəzəlləri əsas etibarlı ilə azad eşqi tərənnüm edir, lakin elə qəzəlləri də vardır ki, onlar siyasi mövzulara həsr olunmuş, dövrün ictimai vəziyyətini və şairin dövrdən şikayət səciyyəli etirazlarını ifadə edir.

Şairin qəzəllərindən biri səslənir.

I ap: Öz vətəninə iftixar hissi ilə sevən Bakıxanov yazır:

Ey Qüdsi gözəldir öz məskənin,

Hər bir yerdən xoşdur sənə vətənin.

I ap: A. Bakıxanov xalqlar arasında qarşılıqlı mədəni əlaqələrin getdikcə genişlənməsinə böyük əhəmiyyət vermişdir. Təsadüfi deyildir ki, bu meyl M. F. Axundov, S. Ə. Şirvani, A. Səhhət və başqa klassiklərin əsərlərində daha da güclənmişdir. Bakıxanov yaradıcılığındakı ziddiyyətlərə baxmayaraq, mütərəqqi yol tutmuş və həmişə xalqın tərəfində olmuşdur. O deyir:

Hər kəs həqdən əl üzə, hərgiz qovuşmaz xəlqə o,

Xəlq ilə birləşsə olmaz heç zaman həqdən kənar.

I ap: A. Bakıxanov tüfeyli həyat sürən adamları ifşa edib, onları cəmiyyətin yaraları, namuslu əməyi isə səadətə açarı hesab edir.

Əməksiz, bil, bu aləmdə iş aşmaz, ruzi bəxş olmaz,

Bizimdir hər əməl, hər iş, bizə bunlar müyəssər edir.

II ap: Şair yeri gəldikcə riyakar din xadimlərini də ifşa etməkdən çəkinməmişdir. O yazır: Məsciddə xudnüməlik adət olmuş hər kəsə .

Təkəbbürlə öyünmək qərribə bir halətdir.

Özgənin zərərində axtarar öz xeyrini,

Alçaqlıq və rəzalət onlara bir adətdir.

Hanı özündən keçib millətə xidmət edən,

Kimin işi göstərin, vətəninə xidmətdir?

I ap: Düzgünlüyü, haqqı öz əsərində əsas tutan sənətkarın “Yersiz minnət qoymaq”

məzmun hekayəsi səhnələşdirilmiş formada sizlərə təqdim olunacaq. Bu mənzum hekayədə savadsız həkimlər tənqid olunur.

Səhnəcik ifa olunur

Eşitdim pul verib yələbə səhər
Bir xəstə üstünə dəvət etdilər.
Xəstənin qüvvəti getmişdi tamam.
Hərərət içində yanırdı müdam.
Qürurla sorurdu kef, əhval,
Xəstəyə verdi o bir neçə sual.
Nəhayət, guya ki, tapdı dərdi,
Xəstədən qan almaq əmrini verdi.
Yazığın qolundan alındıqda qan,
Qanıyla bərabər axıb getdi can.

II ap: Əziz dostlar, Bakıxanovun çox ibrətəməz nəsihətləri var ki, onlardan bəzilərini məhz uşaqlara ünvanlamışdı. Gəlin bu nəsihətlərin səhnələşdirilmiş variantını oxucunun ifasında dinləyək:

Pərdə arxasından gələn səs:

Uşaqlara üz tutub deyirəm:

Ey mənim əzizim! Sən insansan. İnsan dünyada hər şeydən üstün yaranmışdır. İnsanlar arasında hər kəs çox bilikli və iş bilən olsa, həmişə hörmətli olar. Onlar həyatda təcrübəli və qabiliyyətli olmuşlar. Belə adamların sözləri bizə nəsihətdir...

-Hər kəs vəzifədə, elmdə və yaşda səndən böyüksə ona hörmət elə ta ki, səndən kiçiklər də sənə hörmət etsinlər...

-Hər kəsi görən zaman ona salam ver. Əgər o sənə bir söz desə ədəb və təvazülə ona cavab ver ki, hamı səni sevsin.

-Elə adamlarla otur –dur ki, böyüklər onları yaxşı hesab edirlər..

-Yalan danışmaqdan çəkin. Çünki hər kəs sənənin bu xüsusiyyətini bilsə doğru sözünə də inanmaz.

-Tənbəllikdən qorx ki, bütün eyblərdən daha pisdır. Çünki, bu dünyada heç şey izsiz deyildir.

-Hər kəsin pisliyini başqasına söyləmə. Çünki əgər o şəxs sənə düşməndirsə bu sözləri həmin adama çatdırar. Əgər dostdursa sənənin haqqında pis fikrə düşər.

II ap: A.Bakıxanov gələcək nəsillərin inkişaf və tərəqqisi üçün çalışan, öz əməyi ilə onlara bir mənəvi yadigar qoyub gedən şəxsləri xoşbəxt hesab edirdi.

I ap: A.Bakıxanov kitabları insanlara doğru yol göstərən, onlara inkişaf yolunu göstərən bir vasitə hesab edir. O göstərir ki, gözəl qələmi olan sənətkarların borcu keçmişdə baş verən hadisələrin nəticələrini ümumiləşdirərək gələcək nəsələ yadigar qoymaq üçün kitablar yazmaqdır.

II ap: Həmin fikirlər belə ifadə olunmuşdur:

Gözəl əsərlər yazan sənətkarın qələmi,
Əski rəsm və ayindən yeni bir tərh yaratmazsa,
Keçmişlərdən kim bir nişan və xəbər verə bilər,
Və kim gələcək nəsələ yadigar olaraq bir töhfə
qoya bilər?

I ap: A. Bakıxanovu müasir bədii nəsrimizin banisi adlandırmaq olar. O, klassik Azərbaycan poeziyasının və əruzun bütün incəliklərini bilmiş və öz şeirlərində Xaqani, Nizami, Füzuli ədəbi məktəbinin ən müqədir davamçılarından biri olmuşdur və olaraq qalacaq.

Son

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

www.google.az

1.Qılman İlkin

Şəxsiyyət. B. “Şur” nəşriyyatı, 1995, 176 səh.

2.Qara Namazov

Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı. BDU, 2007, 444 s.

3.Azərbaycan ədəbiyyatına bir baxış. B. Yazıçı. 1993-176 s.

4.Əli Hüseynzadə

XIX əsrin ikinci yarısında Azərbaycan tarixşünaslığı, Bakı. Elmlər Akademiyası, 1967.

5.Kərəmov N.K

Odlar yurdunun səyyah və coğrafiyaşünasları (X-XIX əsrlər) –B. Azərnəşr, 1984. 206 s.

6.Məlikova M.F. Bayramov E.R.

Azərbaycanın siyasi-hüquqi nəzəriyyələri tarixi. (oçerklər) -- B.Maarif. 1984

7.Vəliyev

Azərbaycan iqtisadi fikir tarixi. B. Azərnəşr.

Tərtib edən: MBŞ-nin metodisti Axundzadə Natəvan

Redaktor: Elmi katib Qasimova Pərvanə